

Н.В. Затолочіна

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБАЛАНСОВАНOSTІ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Сьогоднішній стан земель сільськогосподарського призначення в Україні викликає значну тривогу і потребує розробки та запровадження термінових і дієвих організаційно-правових заходів щодо їх захисту.

В результаті інтенсивного, а подекуди й безглузлого використання все-вітньо відомі родючі українські землі з прогресуючою швидкістю перетворюються на порізані ярами безплідні пустирі, густо зарослі бур'янами та чагарниками. Для відновлення та наступного використання деяких площ потрібні десятки років, для інших, де негативні процеси зруйнували значну частину ґрунтового шару – століття, деякі втрачені назавжди.

Причин, що привели до деградації земель, багато, але головною є розбалансованість відношення земель, що знаходяться у сільськогосподарському виробництві, і територій лісів.

Із загальної площі території 60,37 млн га площа сільгоспугідь складає 42,86 млн га, або 71 відсоток. При цьому ліси як одна із найважливіших екосистем, що захищає землю від вітрової та водної ерозії, займають всього 9,4 млн га або 15,6 відсотків. В той же час, в середньому у світі цей показник сягає 29, а по Європі – перевищує 41 відсоток. Таким чином, для забезпечення екологічної рівноваги необхідно залісити щонайменше, відповідно до європейських стандартів, 8,1 млн. га.

Законом України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000–2015 рік» передбачено створення нових лісів на площі 1,7 млн. га за рахунок залісення малопродуктивних сільськогосподарських земель. Зрозуміло, це не вирішує проблему. Розраховуючи по мінімуму, науковці пропонують збільшити площі ще на 2-2,5 млн. га, щоб довести площу лісів до 24-25%. Додаткових площ потребують захисні лісові насадження, які на сьогодні складають 1,030 млн. га, або 1,4% при науково обґрунтованих – 3-3,5%, тобто – ще потрібно 1 млн. га.

Таким чином, для вирішення екологічних проблем захисту землі необхідно близько 3,5 млн. га.

На сьогодні таку проблему вирішити складно. Кожний необхідний для цієї важливої справи гектар належить конкретній людині. Якщо прийняти до відома, що в середньому на власника земельного паю припадає по 7,1 га, то це питання зачіпає інтереси 500 тис. чоловік, якщо б це вирішувалося в одному регіоні і одним масивом. В реальному житті ця проблема більш глибока і торкається інтересів майже всіх володільців земельних паїв. Питання загострюється ще й наявністю протиріч між основними принципами Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», вказаними у ст.3: «пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів і при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності» [1, ст.25] та особистими інтересами володарів земельних паїв. Фактично для розв'язання екологічних проблем потрібно

вилучити або зменшити земельний пай, який на сьогодні є власністю, що захищена п.2 статті 81 Земельного кодексу України.

Зменшення одного земельного паю призведе до зменшення паїв всіх власників. У разі виділення паю в натурі потрібна переробка Державних актів на право володіння землею, а це потребує збиткових коштів. Вилучити землю є можливим за умовами добровільної відмови, або шляхом купівлі, або передачі в оренду, або примусового вилучення. Кожний з способів має свої особливості. Для перших трьох обов'язковою є умова добровільності. Добровільність відмови від земельної ділянки дуже проблематична для українського менталітету. Залишаються купівля і передача в довгострокову оренду. Для здійснення цих операцій потрібні кошти. При середній ціні /в залежності від бонітету/ близько 6 тис. грн. за гектар, необхідно передбачити в бюджеті додатково суму в 21 млрд. гривень. Для нашої держави в найближчій перспективі це неможливо.

Примусове вилучення землі для суспільних потреб теж передбачає повне відшкодування її повної вартості [2, ст.363].

Таким чином, пріоритетність екологічних вимог стримується економічними негараздами у країні.

Які ж шляхи виходу з такої ситуації? На нашу думку, питання викупу і передачі в довгострокову оренду потребує подальших суттєвих змін. Серйозних юридичних проробок потребує, враховуючи демографічний склад, можливість укладання договорів довічного утримання з самотніми власниками земельних паїв. Слід взяти під особливий контроль заповіді власників, персоніфікацію спадкоємців. Це особливо важливо для прикордонних районів, в яких діти ще можуть стати спадкоємцями батьків, які виїхали за межі України і не можуть бути власниками земель сільськогосподарського призначення. Судове рішення з цього приводу про призначення заповіді не є дійсним. Логічно передбачити вилучення земельного паю і передачу його до державного резерву. Аналогічні рішення, на наш погляд, повинні прийматися і по вилучених земельних паях, що одержані незаконним шляхом. Це, перш за все, повинно стосуватися тих випадків, коли в середині-кінці 90-х рр. було продано дуже багато за 100-300 гривень земельні сертифікати. На наш погляд, здійснення таких заходів дасть змогу залучити до Державного резерву земель не менш ніж 2,5-3 млн. га.

Також доцільним вбачається створення спеціального фонду вилучених земель за виконанням екологічних програм. Це дасть можливість чіткого контролю використання переданих або вилучених земель.

Список літератури: 1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» // Екологічне законодавство України. Х., 2002. Ст.25. 2. Земельний Кодекс України // Екологічне законодавство України. Х., 2002.